

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ TEFTİŞ UYGULAMALARINDA CUMHURİYET DÖNEMİYLE YAŞANAN DEĞİŞİMLER

CHANGES IN THE TURKISH EDUCATION SYSTEM INSPECTION PRACTICES IN THE REPUBLICAN PERIOD

Dr. Öğr. Üyesi Celal GÜLŞEN

Beykent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü-Bölüm Başkanı

E-posta: celalgulsen@gmail.com

Orcid ID:0000-0003-3929-9954

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Cumhuriyet dönemiyle birlikte eğitim sistemimizde teftiş anlayışında ve uygulamalarında görülen değişimleri ortaya koymak, bu değişimler ışığında Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyetin başlarındaki eğitim ve öğretime ilişkin genel durum hakkında bilgiler vererek, eğitim sistemindeki teftiş anlayışı ve uygulamalarındaki değişimlere dikkat çekerek günümüz eğitim sistemine ışık tutmaktır. Bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak öncelikle Cumhuriyeti kuran temel değerler incelenmiş ve bu değerler bağlamında eğitime verilen önem üzerinde durulmuştur. Sonrasında ise, Cumhuriyet ile birlikte genelde eğitim sisteminde, özeldense eğitimde teftiş sisteminde yapılan değişim çalışmaları irdelenerek ilgili alanyazın taranmıştır. Bu bağlamda araştırma, evren hakkında genel yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinden yapılan tarama düzenlemelerinden olan genel tarama modeliyle yapılmıştır. Araştırma sonucunda; teftiş kavramına Osmanlı Devleti'nde ilk defa Tanzimat Döneminde rastlandığı, Tanzimat öncesi dönemde ise, medreselerdeki uygulamaların kontrol edilerek bir şekilde teftiş edildiği görülmüştür. Osmanlı devletinin son dönemlerinde yayımlanan layihalarda, teftiş kavramı yanında, teftiş yapan kişilerin isimlerinden de bahsedilerek "yardım eden" anlamına gelen "muin" unvanı ile görevlendirmeler yapıldığı anlaşılmaktadır. "Muin" unvanı, günümüzde maarif müfettişlerine verilen ilk unvan olması bakımından büyük önem arz etmektedir. Cumhuriyet döneminde de teftiş sisteminde farklı zamanlarda çeşitli değişiklikler ve düzenlemeler yapılmıştır. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte eğitime verilen öneme paralel olarak 1923 yılında teftiş sistemiyle ilgili bazı düzenlemeler yapılmıştır. Cumhuriyet ile birlikte kalkınma hamleleri içerisinde eğitim sisteminin de payına düşeni aldığı ve yapılanları kontrol etmek üzere de eğitim sistemini kontrol edecek müfettişlere ve teftiş sistemine hak ettiği değerin fazlasıyla verildiği görülmüştür. Sonraki yıllarda maarif müfettişlerinin hak, yetki ve görevlerine ilişkin birçok yasal düzenleme yapılarak, bu düzenlemelerde bir standart yakalamaya çalışılmış ise de, çeşitli nedenlerle teftiş sisteminin tam olarak kurumsallaşması sağlanamamış ve teftiş sistemine ve müfettişlere hak ettiği değerler verilmediği ileri sürülerek tartışmalara konu edilmiştir. Araştırma sonucunda, günümüz eğitim sistemindeki teftiş uygulamalarına bakılarak çıkarımlar yaptığımızda, günümüzdeki teftiş uygulamalarının birçok yönüyle Cumhuriyet dönemini arattığı söylenebilir. Bu nedenle eğitimde teftiş sisteminin Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gibi tekrar önemsenmesi ve hak ettiği değeri görebilmesi için yasal düzenlemelere ve köklü bir anlayış değişikliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Milli Eğitim, Maarif Müfettişi, Teftiş, Cumhuriyet, Eğitim Yönetimi, Eğitim Denetimi.

ABSTRACT

The purpose of this research is to reveal the changes in the understanding and practices of inspection in our education system with the Republican era by giving information about the general situation of education and training in the last periods of the Ottoman Empire and the beginning of the Republic in the light of these changes, and to shed light on the current education system by drawing attention to the changes in the inspection understanding and practices in the education system. . In order to realize this purpose, the fundamental values that founded the Republic were examined firstly, and in the context of these values, the importance gave to education, as well as the sources related to the studies related to the education system and therefore the inspection system in education were examined. In this context, the research was carried out with the general scanning model, which is one of the scanning arrangements made over the whole population or a group of samples or samples taken from it, in order to make a general judgment about the universe. As a result of the research; It was observed that the concept of inspection was first encountered in the Ottoman Empire during the Tanzimat Period, and in the period before the Tanzimat period, the practices in the madrasahs were controlled and inspected in some way. It is understood that in the layih published in the last period of the Ottoman state, besides the concept of inspection, the names of the people who made the inspection were also mentioned, and the assignments were made with the title of "muin", which means "helping". The title of "Muin" is of great importance as it is the first title given to today's education inspectors. During the Republic period, various changes and regulations were made in the inspection system at different times. With the proclamation of the Republic, in parallel with the importance that gave to

education, regulations regarding the inspection system were made in the "Education Inspectors Instruction" published in 1923. In the following years, many legal regulations were made regarding the rights, powers and duties of education inspectors. With the Republic, it has been observed that the education system has taken its share in the development moves and that the inspectors and inspection system who will control the education system have been given the value they deserve in order to control what is done. When we make inferences today by looking at these results, when we look at the inspection practices in today's education system, it can be said that inspection practices look like the Republican era in many aspects. For this reason, legal regulations are needed in order for the inspection system in education to be regarded again as in the first years of the Republic and to see the value it deserves.

Keywords: National Education, Education Inspector, Inspection, Educational Administration, Education Supervision.

GİRİŞ

Türk eğitim sisteminde, eğitim kurumlarının yasal çerçeve ile belirlenen amaçlarına, temel ilke ve hedeflerine ulaşım ulaşmadığı yetkili personel tarafından yapılan kontrollerle tespit edilmeye çalışılmaktadır. Çağdaş yönetim süreçlerinin bir aşaması olarak kabul edilen bu kontroller, ilgili kurumlarda durum tespiti sonrasında değerlendirme yapılmasını, değerlendirme sonuçlarına göre de düzeltme ve geliştirme önerilerinin yapılarak, kurumların hedeflere ulaşılmasını sağlayacak bir süreç olarak kabul edilir. **Denetim** ya da **teftiş** olarak isimlendirilen bu kontroller, günümüz eğitim sisteminde Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde “maarif müfettişi” olarak görevlendirilen denetim görevlileri tarafından yapılmaktadır.

Teftiş ya da denetim, klasik bir tanım olarak, kamu yararı adına çalışan insan davranışlarını ve ortaya koyduğu ürünleri kontrol etme süreci olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2013: 119). Daha genel bir klasik tanım yapmak gerektiğinde ise teftiş, “kamu yararı adına çalışan insan davranışlarını ve ortaya koyduğu ürünleri kontrol ederek, örgütsel eylemlerinin kabul edilen amaçlar doğrultusunda saptanan ilke ve kurallara uygun olup olmadığının anlaşılması süreci” olarak ta tanımlanabilmektedir (Bakırcıoğlu, 2012:245; Başaran, 1989 207; Bursalıoğlu, 1994: 129; Gülşen, 2016; İlğan, 2012: 114; Taymaz, 1982: 2). Teftiş, kişi ve kurumların gelişmesine, mali yönetim ve kontrol sistemlerinin geçerli, güvenilir ve tutarlı hâle gelmesine rehberlik etmek ve elde edilen sonuç ve bulguları ilgililere duyurmak için uygulanan sistemli bir süreç olarak ta kabul edilmektedir. Teftiş; bir yönüyle de, “ne oldu, ne oluyor, ne olmalı ve nasıl olmalı?” sorularına cevap arama işlemidir. Teftiş eylemleri ile ne yapıldığı, nerede bulunduğu, nasıl yapıldığı, amaç ve hedeflere ne kadar ve nasıl ulaşıldığı, aksama ve sapmaların neler olduğu, geline nokta göre nereye ve nasıl varılacağı tespit edilir (Gülşen, 2016: 404). Örgütler için kaçınılmaz olan *teftişin genel amacını*, örgütlerde yapılmakta olan işlerin; durumsallık ilkesi çerçevesinde belirlenen amaçlara, öngörülen temel ilke ve hedeflere uygunluğunu ve sürecin gerçekleşme düzeyinin doğruluğunu, verimliliğini, ekonomikliliğini; objektif, geçerli, güvenilir ölçütlerle karşılaştırmak, objektif standartlara ve planlanan esaslara göre durum tespitini yaparak, giderilebilir eksikliklerin geliştirilmesi için rehberlikte bulunmak; amaçtan sapma durumunda ise, düzeltme ve değişimi sağlayacak misyon ve vizyon kazandırarak gerekli önlemleri alıp çözüm üretmek olarak kabul edebiliriz (Gülşen, 2016: 381-385).

Türk eğitim sistemi içerisindeki teftiş uygulamalarının Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile birlikte çok yönlü değişikliklere uğradığı, eğitim sistemindeki değişikliklerin eğitimde teftiş sistemini de etkilediği, teftiş sisteminde de köklü değişiklikler yapıldığı bilinmektedir. Bu değişikliklerle teftiş kurumuna hak ettiği değerin verildiği, teftiş yapan müfettişlere çok önemli görevler yüklenerek hak ettikleri değerleri almaları sağlanmıştır (Gülşen, 2016).

Bu çalışmanın genel amacına uygun olarak Cumhuriyet dönemiyle birlikte eğitim sistemimizdeki teftiş anlayışında ve uygulamalarında yaşanan değişimleri ortaya koyabilmek için, öncelikle Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyetin başlarındaki eğitim ve öğretime ilişkin genel durum hakkında bilgiler verilmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte eğitim sistemindeki teftiş anlayışı ve uygulamalarındaki değişimlere dikkat çekerek günümüz eğitim sistemine ışık tutmak için öncelikle Cumhuriyeti kuran temel değerler incelenmiş ve bu değerler bağlamında eğitime verilen önemle birlikte, eğitim sistemindeki değişiklikler ve dolayısıyla eğitimde teftiş sistemiyle ilgili yapılan çalışmalar araştırmanın kapsamı dâhilinde Cumhuriyetin kuruluş yıllarıyla sınırlı tutularak, bu döneme yönelik ilgili kaynaklar irdelenmiştir.

2. YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, Cumhuriyet dönemiyle birlikte eğitim sistemimizde teftiş anlayışında ve uygulamalarındaki değişimleri ortaya koymak, bu değişimler ışığında Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyetin başlarındaki eğitim ve öğretime ilişkin genel durum hakkında bilgiler vererek, eğitim sistemindeki teftiş anlayışı ve uygulamalarındaki değişimlere dikkat çekerek günümüz eğitim sistemine ışık tutmaktır. Araştırma kaynak tarama modeliyle yapılmıştır. Araştırmanın yürütülmesinde *genel tarama modeli* kullanılmıştır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinden yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2012: 79). Araştırmanın amacına ulaşması için, öncelikle Cumhuriyeti kuran temel değerler incelenmiş ve bu değerler bağlamında eğitime verilen önem üzerinde durulmuştur. Sonrasında ise, Cumhuriyet ile birlikte genelde eğitim sisteminde, özelde ise eğitimde teftiş sisteminde yapılan değişim çalışmaları irdelenerek ilgili alanyazın taranmıştır. Araştırmanın kapsam sınırlılıkları içerisinde öncelikli olarak kısaca Cumhuriyet Öncesi *Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti Döneminde Eğitimde Teftiş Uygulamaları* ele alınmış, sonrasında ise *Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulmasıyla birlikte Eğitimde Teftiş Uygulamalarına* yer verilerek, Mustafa Kemal Atatürk¹'ün hayatı boyunca eğitimde teftiş uygulamalarıyla ilgili yapılan değişim ve gelişmeler incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; elde edilen bulgular ışığında günümüz eğitim sistemindeki teftiş uygulamalarına yönelik öneriler yapılmıştır.

3.BULGULAR

Türk eğitim sistemi içerisindeki teftiş uygulamalarını, Türkiye Cumhuriyeti Devleti öncesi ve sonrası olarak ayrı ayrı ele almanın daha doğru olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle aşağıda öncelikli olarak kısaca Cumhuriyet Öncesi *Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti Döneminde Eğitimde Teftiş Uygulamaları* ele alınmış, sonrasında ise *Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulmasıyla birlikte Eğitimde Teftiş Uygulamalarına* yer verilerek, detaylı açıklamalar yapılmıştır.

3.1.Türk Eğitim Sisteminde Düünden Bugüne Teftiş Uygulamaları

Selçuklu dönemine ait teftişle ilgili ilk belgelere Büyük Selçuklu İmparatorluğu döneminde rastlamaktayız. Özellikle mali teftiş sisteminin alt yapısını oluşturduğu kabul edilen teftişle ilgili ilk uygulamalara Selçuk Bey döneminde rastlamaktayız. Büyük Selçuklu Devleti'nde devletin genel işlerinin görüşülüp yürütüldüğü "Divan-ı Saltanat" adı verilen "Divan" bulunmaktaydı. Divanda teftiş görevini yapmakla görevli olan birime "israf", teftiş görevini yapan kişilere de "Müşrif" denilirdi. Müşriflik birden fazla görevle birlikte üstlenildiği için, vezâret makamına yükselme öncesinde yapılan önemli görevlerden biri olarak kabul edilmekteydi. Müşriflerin her eyalette ve bölgede bir **nâibi** olurdu. Bunlar eyalet divanını ilgilendiren şeylerden hesap vermek zorundaydılar. İshrâf'ın önemli görevlerden biri olduğunu kaydeden Nizâmülmülk müşriflerin güvenilir kimseler arasından seçilmesinin, bunların şehir ve nahiyelere nâib göndermesinin, ülke içinde olup biten her şeyden haberdar olmalarının, hıyanet ve rüşvetten korunmaları için hazineden kendilerine gereken miktarda tahsisat ayrılmasının önemini vurgulamıştır (Gülşen, 2016; Küçükaşçı, 2006: 167-169; Özaydın, 2001: 147-149).

Anadolu Selçuklularında da teftiş işlerini yapmak üzere Divân-ı İshrâf adıyla divanların oluşturulduğu, mali alandaki teftişler yanında eğitim kurumlarının teftişleri gibi değişik görevleri de bulunan bu divanlarda, teftiş işlerinin bu kurul aracılığıyla müşrifler tarafından yapıldığı bilinmektedir (Küçükaşçı, 2006: 167-169; Özaydın, 2001: 147-149)

Osmanlı imparatorluğu döneminde "teftiş" kavramına ilk defa Tanzimat Dönemi'nde rastlamış olsak ta, teftiş uygulamalarının Tanzimat öncesinde de var olduğu; teftişin yapıldığı, medreselerdeki

¹ Bu çalışmada Soyadı Kanunu öncesindeki dönemlerde de kronolojik süreç göz ardı edilerek Mustafa Kemal Paşa'dan, Mustafa Kemal Atatürk olarak bahsedilmiştir.

uygulamaların kontrol edildiği bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin önemli kurumlarından olan medreseler özerk bir yapıya sahiptirler. Ancak bu kurumlar, merkezlerden alınan özel izin ile kontrol edilmekteydiler. O gün medreselerin kontrolünde, teftiş kavramı kullanılmasa da, yapılan bu kontroller teftişin ta kendisiydi (Ulusoy, 2007: 31; Şahin, Elçiçek ve Tösten, 2013: 1106-1123).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir teftiş kurumu olarak kabul edilebilecek kurumların en eskisi, Fatih Sultan Mehmet döneminde kurulmuş olan maliye müfettişliği sisteminin de temelini oluşturan "Bakı Kulluğu" isimli teftiş kuruludur. Bu kurul, üst düzey yetkilerle donatılmış ve teftiş faaliyetlerini sürdürmüştür. Kanuni Sultan Süleyman'ın yayımlanmış olduğu "Kanunname-i Ehl-i İlim" isimli fermanla yer alan kanun maddelerinde de, teftişin varlığıyla ilgili ifadeler yer verildiği görülmektedir (Akgündüz, 1992'den Akt. Ulusoy, 2007, 88; Akyüz, 2013: 150-160; Gülşen, 2016: 404-422; Şahin, Elçiçek ve Tösten, 2013: 1106-1123; Yaman, 2008: 13).

II. Mahmut döneminde ilköğretimin zorunlu hale getirilmesinden sonra, II. Mahmut'un yayımladığı bir fermanla, ilkokulu bitiren öğrencilere mühürlü bir izin belgesi verileceği, bu belgeleri alanların çırak olarak çalışmaya hak kazanacakları ve bu durumun aksine hareket edecek olanlar olursa, durumun aile, okul hocası veya mahalle imamı tarafından tespit edilip kadı'ya bildirileceği belirtilmiştir. Bu fermanla yapılacak iş ve işlemlerin okul hocası veya mahalle imamı tarafından tespit edilip kadı'ya bildirileceğine vurgu yapılarak dolaylı yoldan teftişten bahsedilmiştir. Doğrudan bir teftiş görevi olmasa da, dolaylı olarak kontrol ve tespitleri yapmak üzere bu teftiş görevinin kadı, öğretmen ve imamlara verildiği görülmektedir (Akyüz, 2013: 150-155; Gülşen, 2016; Şahin, Tösten ve Elçiçek, 2013: 1108).

1838 yılında hazırlanan mahalle mektepleri hakkında ki layihada, bu mekteplerde öğretim aksaklıklarının giderilmesi amaçlanmıştır. Bu mekteplerde ki öğretmenlerin mesleki yeterliliklerini sağlamak adına görevlendirilecek memurlar tarafından teftiş edilmeleri öngörülmüştür. 1838 yılında çıkarılmış olan bu layihada, "Okullardaki öğretmenlerin mesleki yeteneklerini tespit etmek, öğretimi geliştirmek ve öğrencilerin daha iyi yetişmelerini sağlamak üzere, görevlendirilecek memurlar tarafından *teftiş edilmeleri...*" ifadesine yer verilmiştir. Bu ifadeyle **teftiş** sözcüğü ilk olarak kaynaklarımızda yer almıştır (Gülşen, 2016: 404-422; Kasapçopur, 2007: 187; MebRdb, 2014: 1; Taymaz, 2013: 19).

İlk kez 1846 tarihli "Sıbyan Mekatibi Hocaları Efendilere İta Olunacak Talimat" adlı bir layihada "Mekatibi Muin" olarak teftiş yapacak görevlilerden de bahsedilmiştir (Aydın, 2013: 143). *Mekatibi Umumiye Nezareti kurulduktan sonra Sıbyan okulları ile Rüşdiye okullarını teftiş etmek üzere muin'ler tayin edilmiştir.* 1847 yılında ise, Sıbyan Mekatibi Hocaları Efendilere İta Olunacak Talimat adıyla yayımlanan layihada, teftiş kavramı yanında, teftiş yapan kişilerin isimlerinden de bahsedilerek görevlendirme de yapılmıştır. *1847 yılında "yardım eden" anlamına gelen "muin" unvanı ile yapılan bu görevlendirmeler, günümüz milli eğitim müfettişlerine verilen ilk unvan olarak karşımıza çıkmaktadır.* Muinler, o dönemde, unvanlarındaki anlama uygun olarak, Sıbyan okulları ile Rüşdiye okullarını teftiş etmek ve öğretmenlere yardımcı olmak amacıyla görevlendirilmişlerdir (Ateş, 2014: 16-20; Buluç, 1997: 27-30; Gülşen, 2016; Kasapçopur, 2007: 187; MebRdb, 2014: 1; Öz, 2003: 3; Taymaz, 2013: 20).

Başlangıçta öğretmenlere mesleki yardım yapmak amacıyla görevlendirilen "muin"lerin görev tanımlarında, okullaşma oranlarının artmasıyla birlikte *1862 yılından itibaren değişiklik yapılmaya başlanmış ve Sıbyan okulları ile Rüşdiye okullarını teftişle görevli memurlara ilk defa "müfettiş" denilmiştir.* 1869 yılında hazırlanan, Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde ise, teftişin bir yönetim süreci olarak algılandığı anlaşılmaktadır (Gülşen, 2016: 404-422).

1872 yılında ise, yapılan düzenlemeyle teftiş esasları belirlenmiş ve ilk defa, "**teftiş**" ve "**müfettiş**" kavramları kullanılmaya başlanmıştır. 1875 yılında hazırlanan bir nizamname ile de, rehberlik ön plana çıkarılmış, kurumlarda teftiş defteri bulundurulması, tespit, gözlem ve önerilerin buraya yazılarak saklanması öngörülmüştür. 1908 yılındaki Meşrutiyetin ilanına kadar yapılan düzenlemelerde şekli bazı değişiklikler yapılmış, 1908 yılında azınlık okullarının teftişi gündeme getirilmişse de bu konuda birçok sıkıntı yaşanmıştır (Gülşen, 2016; MebRdb, 2014: 1; Sağlamer, 1985: 3-4; Taymaz, 2013: 20).

Teftiş sistemiyle ilgili müfettişlerin görev ve yetkilerini belirleyen ilk yönetmelik, 1910 yılında yürürlüğe konulan "Mekatib-i İbtidaiye Müfettişlerinin Vezâifine Mûteallik Talimat" isimli yönetmelik olmuştur (Ayдын, 2013: 143).

Meşrutiyetin ilanı sonrası hemen her yıl teftiş sistemiyle ilgili bazı değişiklikler yapılmış, teftiş sistemi ile ilgili kurumsallaşma tam anlamıyla sağlanamamıştır. 1916 yılında yayınlanan talimnamede ilköğretim müfettişlerinin görevlerini “teftiş”, “tahkikat (soruşturma)” ve “talimat ve irşad” üç ana esas çerçevesinde yapmaları gerektiği belirtilmiş ve müfettişlerin çok yönlü rehberlik ve teftiş sorumlulukları bulunduğu belirtilmiştir (Gülşen, 2016; Koçer, 1992:187-188).

3.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Döneminde Eğitimde Teftiş Uygulamaları

Balkan savaşları peşinden 1.Dünya Savaşı ile eğitim hizmetlerinde beklenen başarının elde edilemediği, eğitim sisteminde kurumlar arası koordinasyonun sağlanmasının zorlaştığı görülmektedir. 1.Dünya Savaşı sonrasında ülkenin yabancı işgallerine karşı başlatılan Kurtuluş Savaşı döneminde eğitim hizmetlerinde aksamalar daha da fazlasıyla hissedilmeye başlamıştır. Bu nedenle 23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nin açılmasından bir hafta sonra 1 Mayıs 1920’de milli eğitim hizmetlerinin tümünün koordinasyonu ve kontrolü TBMM tarafından Maarif Vekâletine verilmiştir (Atatürk, 2017; Taymaz, 2013: 15). Bu düzenleme yapılırken eğitimin teftişi de gündeme alınmış ve Maarif Vekâleti (Eğitim Bakanlığı) teftiş kadrosunun bakan adına vazife gören 3 müfettişten oluşacağı belirtilmiştir. Bu müfettişler 1920-1922 yılları arasında eğitime verilen önemin bir yansıması olarak geniş yetkilerle donatılmış ve bakan adına eğitimin teftişiyle ilgili görevler yapmışlardır (Atatürk, 2017; Öz, 2003: 3).

Yeni meclis tarafından eğitim konusu fazlasıyla önemsenmiş ve 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında ilk kez toplanan Maarif Heyeti gündemine “Teftiş Heyeti Tüzüğü” de alarak, teftiş heyetinin sayısını arttırıp, teftiş heyetinin bir kurul haline gelmesini kararlaştırmıştır (Memişoğlu, 2001: 58). Daha sonra yine 1923 yılında “Maarif Müfettişleri Talimatnamesi” ve “İlk Tedrisat Müfettişlerinin Vazifelerine Dair Talimatname” yayımlanarak, teftiş görevi, doğrudan bakanlık makamına bağlı bir müdür ve 10 müfettişten meydana gelen bir teftiş heyetine verilmiş ve müfettişlerin yetkisi arttırılmıştır. Bu talimatnameyle “müfettişlik görev ve yetkileri, teftiş esasları ve müfettişlik makamının kuruluşu” ayrıntılı bir şekilde açıklanmış ve **Teftiş Heyeti** ibaresi ilk defa kullanılmıştır (Kasapçopur, 2007: 185-191; MedDrb,2014:1; Su,1974: 17; Öz,2003:3-4). Teftiş Heyeti, bu düzenleme sonrası 1 Ekim 1923 tarihine kadar bir müdürlük olarak hizmet vermiştir. Bu tarihte yapılan düzenlemeyle Teftiş Heyeti müdürlükten “Maarif Vekâleti Heyet-i Teftişine Riyaseti” adıyla başkanlığa dönüştürülmüştür. “Maarif Müfettişleri Talimatnamesi”nde yapılan bu değişiklikte ayrıca, müfettişlerin Milli Eğitim Bakanlığı’nın tayin edeceği bölgelerde görev yapacağı da belirtilmiştir(Gündüz, 2008: 16; Şahin, Elçiçek ve Tösten, 2013: 1106-1123; Taymaz,2013:15; Öz, 2003: 4).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, batıdaki eğitim uygulamalarıyla ilgili gelişmeler de dikkate alınarak teftiş sistemiyle ilgili çalışmalara ağırlık verilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun 03 Mart 1924 tarihinde kabul edilmesiyle birlikte tüm okul ve medreseler Maarif Vekâletine bağlanmış, bu düzenlemeye paralel olarak teftiş sistemindeki düzenlemeler de tekrar gündeme getirilmiştir. Bu çerçevede, dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati’nin gayretleriyle 1926 yılında Maarif Emirlikleri kurulmuş ve ülke mıntikalara (bölgelere) ayrılmıştır. 1927 başında, Hasan-Âli (Yücel), Reşat Şemsettin (Sırer) ile birlikte "Mıntika Müfettişleri" unvanıyla İstanbul Maarif Emirliğine verilmişlerdir (MEB, 2016: 1, MebRdb, 2014: 1). Bu arada yabancı uzmanlardan da yararlanılmaya başlanmıştır.

1924-26 yılları arasında Türkiye’ye davet edilen John Dewey, genel olarak milli eğitim sistemi ile ilgili hazırladığı Türkiye’nin Maarifi Hakkında Rapor”da müfettişlerin yetiştirilmesi amacıyla, eğitim bilimleri bölümlerinin açılarak bu programlara özel olarak seçilmiş öğretmenler ile birlikte, lise mezunlarının kabul edilmesini tavsiye etmiştir. Bu rapor sonrası “İlk Tedrisat Müfettişlerinin Vezâifine Dair Talimatname” yürürlüğe konulmuştur (Akkutay, 1996: 134; Gülşen ve Gökyer, 2015: 57). Sonraki yıllarda da Türk Eğitim Sistemiyle ilgili yabancı uzmanların raporlarından istifade edilmeye devam edilmiştir. Bu raporlar, doğrudan olmasa da dolaylı yoldan teftiş sistemiyle ilgili

yapılan düzenlemelere etki etmiş ve teftiş sisteminin yapılanmasına yönelik mevzuat çalışmalarına zemin hazırlamıştır. 1927 yılında Mısır asıllı Belçikalı Omar Buyse mesleki-teknik eğitim ve tarım okulları, 1935 yılında Alman eğitimci Kuhne'de öğretmen yetiştirme, eğitim harcamaları ve kadınların iş eğitimi konularında çalışmalar yapmış ve öneriler sunmuştur. Ayrıca 1932 yılında Cenevre Üniversitesinden A.Malche, Darülfünun'un 1933 yılında yeniden yapılandırılmasına zemin hazırlayacak bir rapor hazırlamıştır (Akkutay, 1996: 134-135; Akyüz, 2013: 61-135; Gülşen, 2016: 48; Wikipedia, 2016a: 1).

1925 yılında Konya'da Maarif Umumi Müfettişleri toplantısı yapılmış ve Bakanlar Kurulu onayıyla "Maarif Müfettişlerinin Hukuk, Salahiyet ve Vazifelerine Dair Talimat" hazırlanmıştır. Bu talimata uygun olarak teftişle görevli müfettiş-i umumilerin yanına muavinlerinin atanması hükme bağlanmıştır (Başar, 1993:75-79; Başaran ve Bozkurt, 2003:20-22; Kasapçopur, 2007:185-191).

1926 yılında 789 Sayılı Maarif Teşkilât Kanununun yürürlüğe girmesiyle, müfettişlerin hak, yetki ve görevlerine ilişkin bir yönetmelik hazırlanmış, burada Müfettiş-i Umumi yerine "Vekâlet Müfettişi" unvanı kullanılmış, muavinlik kaldırılmıştır. Bu arada Maarif Eminliklerinin kurulmasıyla, merkez ve mütaka müfettişleri diye vekâlet müfettişliği ikiye ayrılmıştır (Aytekin, 1991: 40-41; Başar, 1993: 75-76; Başaran ve Bozkurt, 2003: 20-22; Kasapçopur, 2007: 185-191; MebRdb, 2014: 1).

1927 yılında "İlk Tedrisat Müfettişleri Talimatnamesi" yayımlanmıştır. Bu talimatnamede, müfettişlerin seçilmesi üzerinde durulmuştur. Bu talimatnameye göre müfettiş olarak seçilebilmek için ilköğretmen okulu mezunu olmak, 24-45 yaş arasında olmak ve ilkokullarda beş yıl öğretmenlik yapmak vardır. Müfettiş seçme ve atama işlerini Milli Eğitim müdürleri veya maarif emirleri doğrudan yapabilmekteydiler. 25 yaşını bitirmiş olan ilköğretim okul müdür ve öğretmenleri, en az iki yıl öğretmenlik yapmış olan "orta muallim mektebi" mezunları da sınavsız olarak "İlk Tedrisat Müfettişliğine Talip Olanların Seçilmesi Tarzları Hakkında Talimatname"ye göre müfettiş olabilmekte idiler (Başar, 1993: 75-76).

1929 yılında yayınlanan "İlk Tedrisat Müfettişleri Rehberi"nde ise, ilk tedrisat müfettişlerinde bulunması gereken kişisel ve mesleki özellikler sıralanmıştır. Bu rehberde, "ilk tedrisat müfettişliğinde, başarının sevgi, özel yetenek ve kuramsal uygulamalı hazırlığa bağlı olduğu, müfettişin önce iyi bir öğretmen olması gerektiği" belirtilmiştir (Ateş, 2014: 20-22; Başar, 1993: 77; Öz, 2003: 4-5; Taymaz, 2013: 22).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte teftiş sisteminde yapılan değişikliklerle müfettişler geniş yetkilerle görevlendirilmiş, Mustafa Kemal Atatürk de bizzat teftişlere katılarak teftiş kurumuna ve müfettişlere verilen önemi göstermiştir (Atatürk, 2017: Başar, 1993; MebRdb, 2014: 1). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Hasan Ali (Yücel)'in 1930 yılında Milli Eğitim Bakanı olduğu dönemde bir gün Mustafa Kemal (Atatürk) ile bir lisede yaptığı teftişlerle ilgili olarak aşağıdaki anısı paylaşılmaktadır (Meb, 2016: 1):

"Demokrasiye geçiş denemesi çerçevesinde kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasından sonra, Mustafa Kemal, ülke boyutunda bir denetleme gezisine çıkmıştır. Her bakanlık, O'na danışmanlık yapacak ve yönergeler çerçevesinde araştırmalarda bulunacak bir müfettiş görevlendirir. Maarif Vekaleti de bu görevi 33 yaşındaki genç Hasan-Âli'ye verir. Mustafa Kemal, kendisini; İzmir'den hatırlar. Bu gezinin ilk durağı Kayseri'dir, Burada, Mustafa Kemal, ders dinlemek üzere kent lisesine davet edilir. Girdikleri sınıfta felsefe dersi yapılmakta ve öğrencilerin önünde yazarı Hasan-Âli olan ders kitabı bulunmaktadır. Mustafa Kemal, hem öğretmenin anlatımını dinler, hem de ders kitabını inceler. Arapça terimler boldur, anlaşılma gücü vardır. Akşam yemeğinde, Mustafa Kemal, Hasan-Âli'ye bu sorunu çözmeyi düşünüp düşünmediğini sorar. Bu görüşmede Hasan-Âli, dilde sadeleşme ve birliğin sağlanmasının kişisel girişimlerle değil, merkezi-kurumsal çalışmalarla oluşturulabileceği düşüncesinde olduğunu söylemiştir. Buna rağmen, bu doğrultudaki kişisel çabalarını sürdürmekten geri durmamıştır. 3 Mart 1931'e kadar devam eden bu üç aylık gezi esnasında, Mustafa Kemal'le Hasan-Âli arasında oldukça anlamlı bir diyalog daha gerçekleşir. Mustafa Kemal, bir gün, yanında bulunanlara "Türk milleti ne zaman kendini kurtulmuş sayabilir?" diye sorar. Yanındakiler doğal olarak görüşlerini bildirirler- Sonra Hasan-Âli söz alır; "Paşam," der; "Türk milleti ne zaman kurtarıcı arama ihtiyacını duymayacak hale gelirse o zaman

kurtulmuş olur." Mustafa Kemal, kendisine, "Bu çocuğun ileri attığı, üstünde bizi derin derin düşündürmeye değer bir fikirdir." diyerek takdirlerim bildirir."

1931 yılında yapılan düzenlemeyle merkez ve mıntika müfettişleri diye ikiye ayrılan vekâlet müfettişleri, tekrar birleştirilerek tek çatı altında toparlanmıştır (MebRdb, 2014: 1). 1933 yılında yayınlanan, 2287 sayılı Maarif Vekâleti Merkez Teşkilat Vazifeleri Hakkında Kanun'la Maarif Vekâletinin örgüt yapısı genişletilmiş ve Teftiş Kurulu oluşturularak, teftiş kurulunun görevleri belirlenmiştir (Başaran ve Bozkurt, 2003: 20-22; Kasapçopur, 2007: 185-191; MebRdb, 2014: 1; Öz, 2003: 4).

1933'de gerçekleştirilen üniversite reformu ile Darülfünun, İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürüldü. Bu çalışmaların devamında dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in de gayretleri sonucu 25 Haziran 1946 yılında Üniversiteler Yasası çıkartılarak yükseköğretim kurumlarının Bakanlıkla olan "sıkı bağı" önemli ölçüde gevşetilmiş, mevcut kuruluşlar yapısal bir bütünlüğe kavuşturularak, üniversitelere organik bir karakter kazandırılmıştır. Bu yasayla aynı zamanda yükseköğretimin denetimi ile ilgili önemli bir adım atılarak yükseköğretimde "içeriden denetim" anlayışı da getirilmiştir (Akkutay, 1996: 134-135; Akyüz, 2013: 61-135; Gülşen, 2016: 48; Wikipedia, 2016a: 1).

1935 yılında İsmail Hakkı Tonguç'un İlköğretim Genel Müdürlüğü yaptığı dönemde hazırladığı köy enstitülerinin temelini oluşturacak rapor sonrası 1937 yılında yayımlanan Köy Eğitimcileri Yasası ile ilköğretim kurumlarının incelenmesi üzerinde daha titizlikle durulmaya başlanmıştır. İleriki yıllarda bu yasada yapılan değişikliklerle 1942 yılında, Köy Enstitülerine öğretmen ve yönetici; ilköğretime yönetici ve denetmen yetiştirmek ve "köy incelemelerine merkez teşkil etmek üzere" Hasanoğlan Köy Enstitüsü bünyesinde bir de Yüksek Köy Enstitüsü açılmıştır (Wikipedia, 2016b:1; Wikipedia, 2021).

1938 yılında yürürlüğe konulan 3407 sayılı "İlk Tedrisat Müfettişlerinin Muvazene-i Umumiye İçine Alınmasına Dair Kanun"la ilköğretim müfettişleri genel bütçe içine alınmıştır. Aynı Kanun ile müfettişler arasındaki öğrenim süresi bakımından görülen farklılığı gidermek üzere de düzenleme yapılmış ve ilköğretim müfettişliğine atanacak olanların Gazi Terbiye Enstitüsü veya yabancı ülkelerdeki benzer okullardan mezun olması şartı getirilmiştir (Başar, 1993: 77; Yıldırım, 2006: 715-729).

Cumhuriyetin kuruluş dönemi sonrasındaki dönemlerde de eğitimde ve eğitimde teftiş sisteminde değişim ve yenileşme çalışmaları devam etmiş ve hala da devam etmektedir. Günümüz eğitimde teftiş anlayışında, maarif müfettişi olarak isimlendirilen müfettişlere, çoğunlukla rehberlik, yol göstericilik, yardımcılık, mentorluk gibi misyonlar yüklenmektedir. (Gülşen, 2016: 381-385). Türk eğitim sisteminde, eğitim kurumlarının yasal çerçeve ile belirlenen amaçlarına, temel ilke ve hedeflerine ulaşabilmesi için faaliyetlerinin yasallık, uygunluk, verimlilik, ekonomiklik, etkinlik, işlevsellik ve durumsallık bağlamında durum tespitinin yapılarak; objektif, geçerli, güvenilir ölçütlerle karşılaştırılarak ulusal standartlara ve planlanan esaslara göre evrensel ve ulusal düzenlemeler de dikkate alınarak değerlendirilip, değerlendirme sonuçlarına göre rehberlik esasıyla amaçlardan uzaklaşma olduğunda düzeltme, amaçlara ulaşmada sıkıntılar olduğunda da değişim ve gelişim için misyon ve vizyon kazandırmaya ilişkin öneriler getirme süreci olarak kabul edilen "teftiş"ler, tarihsel süreçte farklı isimlerle adlandırılan, çoğunlukla da "müfettiş" unvanı verilen görevliler tarafından yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir (Resmi Gazete, 2011: 1-19; Resmi Gazete, 2014a: 01-14; Resmi Gazete, 2014b: 59-86).

Türk Eğitim Sistemi'ndeki teftiş uygulamaları tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde, teftiş sistemi ve müfettiş ismiyle ilgili fazlaca değişiklikler yapıldığı bilinmektedir. Son yıllarda teftiş uygulamalarıyla ilgili yapılan düzenlemelere bakıldığında 2011 yılında köklü değişikliklerin yapıldığı, 2014 yılında tekrardan yeni bir düzenlemeye gidildiği, 2016 yılında da iki kez yasal düzenleme yapıldığı görülmektedir. 2016 yılında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Milli Eğitim Teftiş Sistemi tekrar yenilenmiş ve çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Halen yürürlükte olan teftiş sistemiyle ilgili son değişiklikler ise, 20.08.2017 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan MEB. Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nde belirlenmiştir. Yönetmeliğe uygun 2018 yılında hazırlanan yönerge ile de müfettişlerin çalışma esasları düzenlenmiştir. 2017 yılında yayımlanan yönetmelikle

müfettişlerin seçilmesi, atanması vb. belirlenmiş, ancak bu yönetmelikte de özellikle seçilme ve atama maddeleriyle ilgili olmak üzere 2020 yılında tekrar köklü değişiklikler yapılmıştır Yapılan değişiklikler ile mevcut müfettişler içerisinde seçkin bir zümre ayrıştırılarak bakanlık maarif müfettişi yapılmış; kalan müfettişler ise yetkisizleştirilerek, itibarsızlaştırılmıştır. Son olarak ta 2021 yılında il milli eğitim müdürlükleri bünyesinde bu müfettişlerin görev alanlarıyla örtüşecek yeni müfettişlik unvan ve kadroları ihdas edilmiştir (Resmi Gazete, 2021, Resmi Gazete, 2020, Resmi Gazete, 2017; Resmi Gazete, 2016a: 5-7; Resmi Gazete, 2016b: 1-29; Resmi Gazete, 2014a: 1-15; TKB, 2018).

Milli Eğitim Bakanlığı'nca son yıllarda yapılan teftiş sistemi ile ilgili değişiklik çalışmaları ve uygulamalarının bazen tamamı bazen de kısmi iptali için çeşitli tarihlerde davalar açılmış ve müfettiş atamalarına temel oluşturan yasal düzenlemeler 25. 02.2021 tarihinde verilen karar ile Ankara 6. İdare Mahkemesi'nce iptal edilmiş; ancak iptal kararı verilen yasal düzenlemelere göre yapılan müfettiş atamalarında geri adım atılmamış ve mahkeme kararları dikkate alınmayarak uygulamalara devam edilmiştir. Bu durum ise, şu an Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde görev yapan Bakanlık Maarif Müfettişleri'nin yasal dayanaktan yoksun olarak görev yapmaya devam etmeleri sonucunu doğurmaktadır. Teftiş sistemiyle ilgili olarak yapılan değişim çalışmalarının fazlalığı nedeniyle yapılan değişimi sindirmediği tekrar değişime gidilmesi ve bazen de yürürlükteki yasalarla çelişmesi kurumsallaşmayı ve teftişten beklenen faydayı sağlamayı engellemektedir. Günümüz eğitim sisteminde teftiş uygulamalarına bakıldığında, yükseköğretimde «eğitim yönetimi ve denetimi» adıyla verilen lisans eğitim bölümlerinin 1997 yılında kapatılmış olması, lisansüstü eğitimlerde de 2015-2016 yılından sonra «denetim» kelimesinin bu programlardan çıkarılmış olması da dikkate alındığında Cumhuriyetin ilanıyla birlikte teftiş kurumuna ve müfettişlere verilen değer, sonraki yıllarda devam etmediği, değişimlerin siyasi kaygılarla yapıldığı, teftiş sistemine verilen önemin giderek azaldığını görülmektedir. (Gülşen, 2016).

Türk eğitim sistemindeki değişikliklerin dünden-bugüne seyrine bakıldığında, ilerleyen zamanlarda da değişikliklerin yapılacağını söylemek imkân dâhilinde olacaktır. Ancak teftiş sistemiyle ilgili olarak çok sık değişiklik yapılmasının, eğitimde teftiş sisteminin beklenen düzeyde kurumsallaşmasını engelleyeceği unutulmamalıdır. Kurumsallaşmaya vakit bulamadan yeni değişiklikler yapılması yoluna gidilmesi “denetlenemeyen kurumların, yönetilemeyeceği” gerçeğini de bir kez daha hatırlatmaktadır. Yönetim ilkeleri ve süreçleri dikkate alındığında, yönetilmeyen kurumların, yönetilemeyen zayıf devletlerin oluşmasına zemin hazırlayacağı da unutulmamalıdır. Kronolojik olarak bakıldığında teftiş sistemlerinin güçlü ve itibarlı olduğu dönemlerde, devletlerin de güçlü olduğu ya da devletlerin güçlü olduğu dönemlerde teftiş sistemlerinin de güçlü ve prestijli olduğu görülmektedir. Teftiş sistemiyle ilgili yapılan değişikliklerde “öz”den ziyade şekli düzenlemelerin yapılması büyük sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk Eğitim Sistemi'ndeki teftiş uygulamaları tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde, teftiş sistemi ve müfettiş ismiyle ilgili fazlaca değişiklikler yapıldığı bilinmektedir. Türk eğitim sistemindeki değişikliklerin dünden-bugüne seyrine bakıldığında, ilerleyen zamanlarda da değişikliklerin yapılacağını söylemek imkân dâhilinde olacaktır. Ancak teftiş sistemiyle ilgili olarak çok sık değişiklik yapılmasının, eğitimde teftiş sisteminin beklenen düzeyde kurumsallaşmasını engelleyeceği unutulmamalıdır. Kurumsallaşmaya vakit bulamadan yeni değişiklikler yapılması yoluna gidilmesi “denetlenemeyen kurumların, yönetilemeyeceği” gerçeğini de bir kez daha hatırlatmaktadır (Aytekin, 1991: 40-41; Başar,1993: 75-76; Başaran ve Bozkurt, 2003: 20-22; Kasapçopur, 2007: 185-191; MebRdb, 2014: 1).

Bu genel çerçeve içerisinde değerlendirme yapıldığında Cumhuriyetin ilanıyla birlikte eğitimde köklü değişiklikler yapılmış; eğitimde teftiş kurumu da bu değişikliklerde payına düşeni almıştır. Cumhuriyetle birlikte müfettişler geniş yetkilerle görevlendirilmiş, Mustafa Kemal Atatürk de bizzat teftişlere katılarak teftiş kurumuna ve müfettişlere verdiği önemi göstermiştir (Atatürk, 2017: Başar, 1993; MebRdb, 2014: 1). Sonraki dönemlerde de eğitimde ve eğitimde teftiş sisteminde değişim çalışmaları devam etmiş, ancak o kadar çok ve sık, bazen de yasalarla çelişen değişiklikler yapılmış ki, teftiş sistemi tam anlamıyla kurumsallaşamamış denilebilecek kadar değişikliğe uğramıştır (Gülşen, 2016; MebRdb, 2014: 1).

Teftiş sistemiyle ilgili yapılan değişikliklerde “öz”den, “hukuk”tan ve “bilimsellikten” uzak kalınması, değişikliklerin sadece günü ve çıkarları korumaya yönelik siyasi, göstermelik ve şekli düzenlemelerle sınırlı kalması, bir sonraki değişikliğe baştan davetiye çıkarmaktadır (Gülşen, 2016). Türk eğitim sistemindeki değişikliklerin dünden-bugüne seyrine bakıldığında, bilimsellik adına zihinsel bir değişim sağlanmadığı sürece ilerleyen zamanlarda da şekli değişikliklerin yapılacağını söylemek için kâhin olmaya gerek olmadığı da görülmektedir. Bu nedenle başında milli olan bir kurumun bünyesindeki teftiş sisteminin hak ettiği değeri bulacak yasal değişikliklerin yapılması ve bu değişikliklerin siyaset üstü bir anlayışla uygulama konulması; yapılacak yasal düzenlemelerle teftiş sisteminin ve müfettişlerin çalışma şartlarının, yetkilerinin ve imkânlarının iyileştirilmesi yoluna gidilmesi gerekli görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Akkutay, Ü. (1996). Milli Eğitimde yabancı uzman raporları (Atatürk Dönemi).Ankara: Avni Akyol Ümit Vakfı Yayını
- Akyüz, Y. (2013). Türk eğitim tarihi, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Atatürk, Gazi Mustafa Kemal. (2017) Nutuk. Ankara: Elips Kitapevi.
- Ateş, A. (2014). “Milli eğitim müfettişlerinin rehberlik rollerini gerçekleştirme düzeylerine ilişkin ilkökul ve ortaokul öğretmenlerinin algıları”. İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aydın, M. (2013). Çağdaş eğitim denetimi. Ankara: Hatipoğlu Basım-Yayım Danışmanlık A.Ş. Yayını.
- Aydın, İ. (2014). Öğretimde denetim: durum saptama değerlendirme ve geliştirme. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Aytekin, H. (1997). Türkiye cumhuriyeti ile kuzey kıbrıs türk cumhuriyeti eğitim sistemlerinde müfettiş niteliklerinin karşılaştırılması (Ankara ve Lefkoşa İlleri Örneği), (Doktora Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü. Ankara. Anı Yayıncılık.
- Başar, H. (1993). Eğitim denetçisi, rolleri-yeterlikleri-seçilmesi-yetiştirilmesi. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Başaran, İ. E. (1989). Yönetim. Ankara: Gül Yayınevi.
- Başaran, A ve Bozkurt, E. (2003). Türk milli eğitim teftiş sisteminde yapılanma sorunu. Ankara: Tem-Sen Yayını.
- Buluç, B. (1997). “Türk eğitim sisteminde teftiş ve denetim alt sisteminin gelişim süreci”. Bilgi Çağında Eğitim Dergisi. Cilt: Ekim-Aralık:1997. Sayı:4, Sayfa:27-30.
- Bursalıoğlu, Z. (1994). Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Gülşen, C. (2016). Türkiye’de milli eğitim müfettişliğinin tarihi ve müfettişliğe geçiş” (Editör:Ahmet Aypay) içinden “Türkiye’de eğitim yöneticileri ve maarif müfettişleri. Ankara: PegemA Yayını.
- Gülşen, C. ve Gökçer, N. (2015). Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gündüz, Y. (2008). Avrupa birliğine uyum sürecinde milli eğitim bakanlığı teftiş sisteminin yenilenme ihtiyacı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karasar, N. (2021). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 24.Basım. Ankara. Nobel Akademi Yayıncılık.
- Kasapçopur, A. (2007). Avrupa birliği ülkelerinde eğitim denetimi. Ankara: MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı Yayını.
- Koçer, H. A. (1992). Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, Ankara, MEB Yayınları.
- Küçükbaşçı, M. S. (2006). “Türkiye diyanet vakfı islam ansiklopedisi 32.cilt” içinden Türkiye Diyanet Vakfı (Ed:TDV), “Müşrif”. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını. (<http://www.diyanimislamansiklopedisi.com/musrif/>). (Erişim Tarihi: 10.12.2016)
- Meb (Milli Eğitim Bakanlığı) (2016). “Hasan Ali Yücel”. <http://www.meb.gov.tr/meb/hasanali/hayati/halibiyografi.htm> (Erişim Tarihi: 10.12.2016).

- MebRdb. (Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Başkanlığı). (2014). “Türk eğitim sisteminde rehberlik ve denetimin tarihsel gelişimi”. <http://rdb.meb.gov.tr/www/turk-egitim-sisteminde-rehberlik-ve-denetimin-tarihsel-gelisimi/icerik/9> (ET.25.03.2015)
- Memişoğlu, S. P. (2006). *Çağdaş Eğitim Denetimi İlkeleri Açısından İlköğretim Okullarında Öğretmen Denetimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi. Bolu. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öz, F. (2003). *Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Sisteminde Teftiş*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Basımevi.
- Özaydın, A. (2001). *Sultan Berkıyruk devri Selçuklu tarihi (485-498/1092-1104)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.
- Resmi Gazete. (2021). “Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”. Resmi Gazete. Yıl: 14.01.2020. Sayı: 31533. Sayfa: 1.
- Resmi Gazete. (2020). “Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”. Resmi Gazete. Yıl: 06.07.2021. Sayı: 31008. Sayfa: 18-20.
- Resmi Gazete. (2017). “Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği”. Resmi Gazete. Yıl: 20 Ağustos 2017. Sayı: 30160, Sayfa: 35-53.
- Resmi Gazete. (2016a). “Millî Eğitim Bakanlığı rehberlik ve denetim başkanlığı ile maarif müfettişleri başkanlıkları yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik”. Resmi Gazete. Yıl: 16 Mart 2016, Sayı: 29655, Sayfa: 5-7.
- Resmi Gazete. (2016b). “Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK ile Bazı KHK’lerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”. Resmi Gazete. Yıl: 09 Aralık 2016, Sayı: 29913, Sayfa: 1-29. (ET: 11.122016).
- Resmi Gazete. (2017). “Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği”. Resmi Gazete. Yıl: 20 Ağustos 2017. Sayı: 30160, Sayfa: 35-53.
- Resmi Gazete. (2014a). “6528 sayılı Millî eğitim temel kanunu ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun”. Resmi Gazete. Yıl: 14.03.2014, Sayı: 28941, Sayfa: 1-15.
- Resmi Gazete. (2014b). “Millî Eğitim Bakanlığı rehberlik ve denetim başkanlığı ile maarif müfettişleri başkanlıkları yönetmeliği”. Resmi Gazete. Yıl: 24 Mayıs 2014, Sayı: 29009, Sayfa: 59-64. (ET: 13.03.2015).
- Resmi Gazete. (2011). “652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının teşkilat ve görevleri hakkında kanun hükmünde kararname”. Resmi Gazete. Yıl: 14.09.2011, Sayı: 28054, Sayfa:1-15.
- Sağlamer, E. (1985). *Eğitimde teftiş ve teknikleri*. Ankara Gül Yayınevi.
- Su, K. (1974). *Türk eğitiminde teftişin yeri ve önemi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Şahin, S; Elçiçek, Z.ve Tösten, R. (2013). “*Türk eğitim sisteminde teftişin tarihsel gelişimi ve bu gelişim süreci içerisindeki sorunlar*”. International Journal of Social Science (JASSS). May 2013, Volume 6, Issue 5, p. 1105-1126.
- Taymaz, H. (2013). *Eğitim sisteminde teftiş kavramlar ilkeler yöntemler*. Ankara PegemA Yayıncılık.
- TKB (Teftiş Kurulu Başkanlığı). (2018). *Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı Görev, Yetki, Sorumluluk ve Çalışma Esaslarına Dair Yönerge*. https://tkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/04160747_yonerge.pdf (ET:12.05.2021)
- Ulusoy, A. (2007). *Kuruluşundan 17. yüzyıla kadar osmanlı medreselerinde eğitim-öğretim faaliyetleri*. (Yüksek Lisans Tezi), Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wikipedia. (2016a). “Hasan Ali Yücel”. https://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan_%C3%82li_Y%C3%BCcel. (Erişim Tarihi: 10.12.2016).
- Wikipedia. (2016b). “İsmail Hakkı Tonguç”. https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0smail_Hakk%C4%B1_Tongu%C3%A7.
- Wikipedia. (2021). “Hasanoğlan Köy Enstitüsü”. https://tr.wikipedia.org/wiki/Hasano%C4%9Flan_K%C3%B6y_Enstit%C3%BCs%C3%BC

Yaman, A. (2008). İç denetim modelinin milli eğitim bakanlığında benimsenme ve uygulanabilirliğine ilişkin yönetici ve denetçi görüşleri. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, A. (2006). İlköğretim müfettiş yardımcılarının yetiştirilmesi. Selçuk Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Yıl: 2006, Sayı: 16. Sayfa: 715-729.